

Nazlı Eray'ın Çocuk Romanlarında Apartman Anlatıları

Can Hazal AÇIKGÖZ AR

Ar. Gör. DEU Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Tınaztepe Kampüsü, Doğu Caddesi No:207/K, Pk:35390
Buca-İzmir, Türkiye, hazal.acikgoz@deu.edu.tr,
ORCID: 0000-0003-2142-0402

Hikmet GÖKMEN

Prof. Dr., DEU Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Tınaztepe Kampüsü, Doğu Caddesi No:207/K, Pk:35390
Buca-İzmir, Türkiye, hikmet.gokmen@deu.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-3568-8226

ÖZ

Çocuğun mekânsal imgelemi kendi bedeni ve evinden sonra kitaplar aracılığı ile kurulmakta ve derinleşmektedir. Bu bağlamda çocuk edebiyatı mekan araştırmaları/tartışmaları için önemli bir veri kaynağı haline gelmektedir. Edebi metinler ile okuyucu ve anlatıcı arasında mekan yeniden kurulmaktadır. Anlatıcının mekânı; bazen kendi yaşam alanlarından, hatıralarından referansla var olmayan ya da olamayan bir dönemi, anı ifade edebilmekte, okuyucuya belki tanık olmadığı bir mekânı zihinsel birikimi ile yeniden kurmasına imkan sağlamaktadır. Bu bağlamda çocuk edebiyatında da eserler üreten Nazlı Eray, kendi yaşamında önemli deneyimler kazandığını ifade ettiği çocukluk mekânlarını, gerçeküstü anlatımıyla çocukların zihninde yeniden kurmaktadır. 1960'lar İstanbul'unun gerçek mekânları ve toplumsal yaşantısı, okuyucunun zihninde yeniden inşa edilirken, bu süreçte tarihsel kişilikler ve kurgusal karakterler roman kahramanlarıyla bir arada sunulmaktadır. Bu dönemin İstanbul'u, özellikle "Frej Apartmanı'nın Esrarı", "Büyülü Beyoğlu", "Mırmır Osman", "Gece Çiçeği İstanbul" ve "Billur Ahtapot ve Mor İnci" eserlerinde ayrıntılı tasvirlerle ele alınmış, şehrin atmosferi edebî bağlamda zenginleştirilmiştir. Bu nedenle de çalışma evrenini yazarın bu kitapları oluşturmaktadır. Yazarın kendi çocukluk döneminin geçtiği Beyoğlu yaşantısı ve apartmanları eserlerin ortak mekânlarıdır. İçerik analizi yöntemi ile sivil mimari örneklerinden, apartmanların eser içerisinde yer alma biçimleri, anlamları ve mimari özellikleri (kütle tektoniği, cephe karakterleri, iç mekân özellikleri) irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nazlı Eray, çocuk edebiyatı, İstanbul, Beyoğlu apartmanları

Apartment Narratives in Nazlı Eray's Children's Novels

ABSTRACT

After the child's own body and home, the child's spatial imagination is established and deepened through books. In this context, children's literature becomes an important data source for spatial research/discussions. With literary texts, space is reconstructed between the reader and the narrator. The narrator's space can sometimes express a non-existent or non-existent period or moment with reference to his/her own living spaces and memories, and allows the reader to reconstruct a space that he/she may not have witnessed with his/her mental accumulation. In this context, Nazlı Eray, who also produces works in children's literature, reconstructs the places of childhood, where she states that she gained important experiences in her own life, in the minds of children with her surrealistic narration. While the real places and social life of 1960s Istanbul are reconstructed in the minds of the readers, historical personalities and fictional characters are presented together with the heroes of the novel. The Istanbul of this period, especially in works such as 'The Mystery of Frej Apartment', 'Enchanted Beyoğlu', 'Mırmır Osman', 'Night Blossom Istanbul' and 'Billur Octopus and Purple Pearl', is handled with detailed descriptions and the atmosphere of the city is enriched in a literary context. For this reason, these books of the author constitute the universe of the study. Beyoğlu, where the author

spent his childhood, and the apartments are the common places of the works. With the content analysis method, the forms, meanings and architectural features (mass tectonics, façade characters, interior features) of apartment buildings, which are examples of civil architecture, are analysed.

Keywords: Nazlı Eray, children's literature, İstanbul, Beyoğlu apartments

GİRİŞ

Çocukluk kültürünün önemli nesnelere biri olan çocuk edebiyatı; çocuğun toplumsal bir olgu olarak kabulü ile farklılaşır ve derinleşmektedir. 20.yy'ın ikinci yarısından itibaren öznesi çocuk olan, çocuk gerçekliğine ve çocuğa görelilik ilkeleri doğrultusunda yayınlanan çocuk edebiyatı eserleri yazılmıştır (Şirin,2016). Çocuk edebiyatının amacı, çocuklara okuma alışkanlığı ve estetik duyarlılık kazandırmak, onları gelecekteki problem çözme becerilerine hazırlamak, yaşama ve doğaya karşı farkındalık kazandırmak, farklı bakış açıları dikkate almayı teşvik etmek ve çocuğun eleştirel dinleme ve düşünme kapasitesini kolaylaştırmaktır. Bu nedenle, çocuk kitaplarının bilgi aktarırken veya öğretirken çocukları nesneleştirmemesi çok önemlidir. Bunun yerine, çocuğun bir konuya geçişini kolaylaştırmak için renklerin, çizgilerin ve görsellerin kullanımıyla desteklenen bir sanatçı duyarlılığıyla bilgi sezgisel olarak algılanmalı ve hissedilmelidir (Sever, 2013).

Çocukların geleceğin vatandaşı olacağı bilinci ile düşünüldüğünde, çocuk edebiyatı önemli bir araç haline gelmektedir. Geçmiş deneyimlerin, alışkanlıkların ve kültürel değerlerin aktarımında araçsallaşan edebiyat ile çocuğun kente bakışı değişebilmektedir. Bu nedenle giderek bağlarından koparılan, değiştirilen ve her geçen gün daha da kalabalıklaşırken yalnızlaşan İstanbul üzerine okumalar yapmak, farklı bakış açıları ile kentin ana bileşenlerini deşifre etmek önem kazanmaktadır. Çocuk edebiyatının araçsallaşma potansiyelini sorgulayan bu çalışmada, içerik analizi yöntemi ile kentin bileşenleri sorgulanmıştır. Çalışma evreni kurulurken Nazlı Eray'ın katmanlı mekan ve olay kurgusunu kentin önemli referans noktalarını işaret ederek yapması değerli bulunmuştur. Eray'ın 2009 yılında yayınladığı "Gece Çiçeği İstanbul" kitabından günümüze kadar 12 çocuk kitabı yayınlamıştır. "Çiğlik Atan Mumya" ve "Gören Gözler Duyan Kulaklar" kitapları İstanbul dışındaki mekânlarda geçmektedir (Tablo 1).

Tablo:1 Nazlı Eray'ın çocuk kitapları

	ESER ADI	YAYINEVİ	TARİH
1	Gece Çiçeği İstanbul	Doğan ve Egmont Yayıncılık	2009
2	Naz ve Köşkteki Vampir	Turkuvaz Kitap	2009
3	Naz ve Büyülü Bahçe	Turkuvaz Kitap	2009
4	Frej Apartmanı'nın Esrarı	Doğan ve Egmont Yayıncılık	2009
5	Karga Feramuz'un Aşkı	Doğan ve Egmont Yayıncılık	2011
6	Çiğlik Atan Mumya	Doğan ve Egmont Yayıncılık	2013
7	Sihirli Saray	Doğan ve Egmont Yayıncılık	2014
8	Bir Böcek Sevdim	Doğan ve Egmont Yayıncılık	2015
9	Gören Gözler Duyan Kulaklar	Doğan ve Egmont Yayıncılık	2015
10	Billur Ahtapot ile Mor İnci	Doğan ve Egmont Yayıncılık	2016
11	Büyülü Beyoğlu	Everest Yayınları	2017
12	Mırmır Osman	Everest Yayınları	2021

Çalışma evreninin bütüncül, dengeli ve objektif bir bakış açısı ile kurulabilmesi için Nazlı Eray'ın mekan olarak İstanbul ve İstanbul'a özgü mekanların yer aldığı romanları seçilmiştir. "Bir Böcek Sevdim" ve "Karga Feramuz'un Aşkı" kitapları İstanbul'da bir köşkte geçtiği için mekânsal anlayış ve kurgusal yönden diğer kitaplar ile ilişki kuramadığından çalışma evreninin dışında bırakılmıştır.

Eray'ın eserlerinde İstanbul bazen roman kahramanı ile konuşabilir ya da olay örgüsü için bir fon oluşturmaktan ziyade yapıları, yaşam pratikleri, değişimleri, kayıpları, kalanları ile olayın bir parçası, kahramanı olabilmektedir. Özellikle yazar, sık sık okuyucu ile sohbet

ederken İstanbul'un önemini, burada çocuk olmanın ne kadar kıymetli olduğunu vurgulamaktadır. Diğer bir yandan yazar kendi çocukluğunun geçtiği; Saadet Apartmanı'na, sık sık zemin katındaki turşucuda oturduğu ve bir gün yaşamak istediğini belirttiği Merkez Apartmanı'na, Madam Anjel ve hep hayranlık duyduğu Frej Apartmanı'na eserlerinde yer vermektedir. Eray'ın kitaplarını bugün okuyan çocuklar başka bir İstanbul ile karşılaşmaktadırlar. Burada çocuklar gece geç saatlere kadar sokakta ya da kendilerinin dönüştürdüğü mekânlarda oyunlar oynayabilmektedir. Eserlerdeki çocuk coğrafyaları çocuk ile kent arasındaki bağı güçlendiren ve çocuğun keşfetmesine, merak etmesine imkan sağlayan kaotik, fakat güvenli, erişilebilir ve esnek mekanlar olarak tasvir edilmiştir.

Nazlı Eray'ın kitaplarında ortak olan bir diğer durum; ön plana çıkan mekanların Beyoğlu çevresindeki gerçek tarihi mekanlar olması, gerçek kişilerin eser içerisinde roman kahramanı olarak yer alması ve bu bölgede yaşayan insanların geçmişten gelen ya da değişen gündelik yaşam pratiklerinin vurgulanmasıdır. Bu durumu Eray (2014), "*Ben çocuk kitapları yazmaya başladığım zaman, 1960'lı yılların ortasında bıraktığım İstanbul'u, o eski Rimbaud'yu, Saadet Apartmanı'nı, Şişhane Yokuşu'nu, Mösyö Hristo'yu, Tepebaşı'nı yazıyordum. Bu benim vazgeçemediğim coğrafyam. Aradan uzun yıllar geçmiş ve İstanbul çok büyük bir değişim geçirmiş. İstanbul bir ceket, trençkot giymiş; onu çıkarmış başka bir şey giymiş, değişmiş. İnci Pastanesi'ni, üstü hâlâ örtülü olan Frej Apartmanı'nı, Merkez Apartmanı'nı... Hepsini bulmuşlar ve bir şeyler yapmışlar. Birtakım şeyler yine de duruyor. Beni okuyan çocukların gördüğü coğrafya gerçek olsun istiyorum. İzmir'i veya İstanbul'u yazdığım da gerçek olanı okusunlar istiyorum*" cümleleri ile ifade eder. (s.8). Eray'ın romancı kişiliğini deşifre etmek için yapılan okumalarda, yetişkin edebiyatı alanında kaleme aldığı eserlerde de İstanbul'un önemli olduğu tespit edilmiştir. Eray, Serpil Ural ile Çoluk Çocuk dergisi için yaptığı söyleşide, "Aşkî Giyinen Adam" (2001), kitabının aslında bir otobiyografi olduğunu vurgular. Özellikle İstanbul'daki yaşantısı, kahramanları ile kitaplarında yer alır." Aşkî Giyinen Adam" (2001)'da Eray'ın ilk gençlik yıllarına kadar yaşadığı İstanbul gerçeküstü anlatı ile ifade edilir. Burada Saadet Apartmanı'ndan, Merkez Apartmanı'ndan, Şişhane Yokuşu'ndan, eğitim aldığı Evliya Çelebi İlkokulu'ndan, babaannesi ve Anadolu Yakası'ndaki köşkünden, hayranlık duyduğu Madam Anjel ve Frej Apartmanından bahseder. Diğer bir yandan 1990 yılında yayınlanan öykü kitabı "Deniz Kenarında Pazartesi"nde de benzer bir biçimde çocukluk mekanlarına, çocukluk kahramanlarına yer verir. Özellikle çocuk kitaplarında da vurguladığı gibi çocukluğunu asla unutmayacağını, 1960'lı yılların İstanbul'una duyduğu özlemi vurgular.

Eray, hem yetişkin edebiyatı alanında kaleme aldığı eserlerde, hem de çocuk edebiyatı alanında ürettiği kitaplarda deneyimlediği gerçek mekanları gerçek üstü unsurlarla ifade etmektedir. Gerçek üstü anlatının sağladığı zamanı, mekanı, formları değiştirebilme becerisi eserleri çok yönlü irdelemeye imkan sağlamaktadır. Bu nedenle Eray'ın çocuk kitapları çalışma evrenini kurmuştur.

YÖNTEM

Çalışmada seçilen kitaplar, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizi tekniği ile incelenmiştir. İçerik analizi, yöntem olarak mevcut olan metinlerin nicel ve nitel boyutlarından hareketle, mevcut olmayan yani bilinmeyen sosyal gerçeğin bazı boyut ve kesitlerine yönelik birtakım bulguları elde etmeyi amaçlamaktadır (Gökçe, 2006). Bu bağlamda, kitaplarda yer alan mekânlar listelenmiş, nicel verileri belirlenmiş ve ardından bu mekânların metinlerde nasıl yer aldığı ve mimari özellikleri dikkate alınarak nitel özellikleri kategorilere ayrılmıştır.

İçerik analizi hangi türden olursa olsun, söylemlerin analiz edilerek arka planında yer alan gizil mesajlar ile saklı gerçekleri ortaya çıkarmayı hedefleyen bilimsel bir araştırma yöntemidir. Söylem türü olarak içerisinde kendince bir dil içeren tüm mektup, makale, roman, hikâye, eleştiri, günlük, röportaj notları vb. gibi yazınsal metinler ile fotoroman, televizyon ve radyo programları, çizgi film, kişiler arası görüşmeler, grup tartışmaları, reklam mesajları, müzik parçaları, afiş ve posterler gibi tüm mesaj içeriği taşıyan iletişim

formları değerlendirilebilir. İçerik analizi yöntemi temelde birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). İçerik analizi; ön-analiz, kodlama, kategorilendirme, çıkarsama aşamaları birbirine eklenerek ilerleyen bir çalışma yöntemidir (Bilgin, 2014).

İçerik analizi yöntemi doğrultusunda; Nazlı Eray'ın belirlenen kitaplarında yer alan mekanlar; ülke, kent, ilçe, semt/bölge, kamusal açık mekan, anıtsal mimari ürünler, pasajlar, apartmanlar, özel ticari mekanlar ve kurumsal kamusal mekanlar olarak kategorilere ayrıştırılmıştır. Apartmanlar kategorisinde yer alan yapılar, metin içerisinde hem mimari özellikleri (konut dokusu, kütle tektoniği, cephe karakteri, iç mekan özellikleri ve nesnelere) hem de yaşantıya dair özellikleri ile metinlerde yer almaktadır. Saadet Apartmanı yazarın okuyucu ile konuştuğu bölümlerde kendi çocukluk anılarını anlattığı ve çocukluğa özlem duyduğu bölümlerde yer almaktadır.

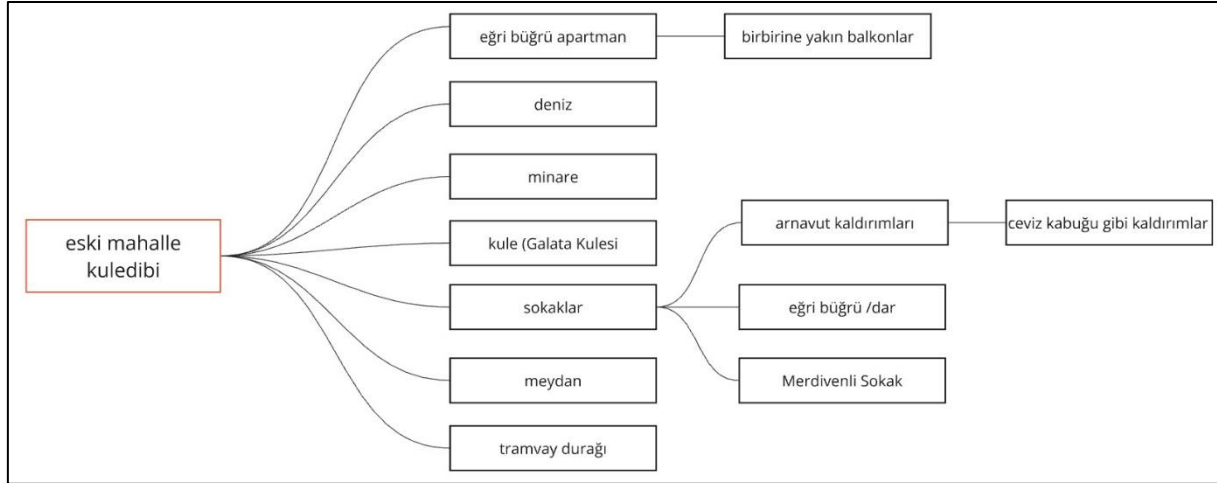
BULGULAR

Eserler incelendiğinde iki farklı apartman anlatımı ile karşılaşmıştır. Frej Apartmanı, Merkez Apartmanı, Botter Apartmanı, Müselles Apartmanı ve Saadet Apartmanı gerçek tarihi mekanlar olarak tasvirlenmektedir. Ayrıca Kuledibi'nin yapı stoğunun bir parçası olan kurgu apartmanlar da vardır. Konut dokusunun tipik örnekleri olarak ifade edilen apartmanlar ise; Billür Ahtapot ve Mor İnci kitabında Madam Lidia'nın, Büyülü Beyoğlu kitabında Madam Anastasia'nın yaşadığı apartmanlardır. Apartmanlar içerisinde bir diğer ortak unsur ise yapılarda yaşayan gayrimüslim kadınlardır. Madam Anjel dışında diğer roman kahramanları hep yaşlı ve yalnız olarak ifade edilmiştir. Yalnız ve yaşlı yaşayan bir diğer roman kahramanı da Frej Apartmanı'nın Esrarı kitabında karşımıza çıkan Bayan İyilik Perisi Mihri'dir. İyilik Perisi'nin yaşadığı evde eski bir Beyoğlu apartmanıdır. Aydede Apartmanı olarak isimlendirilen yapı kurgu mekanlardandır.

Apartmanlar anlatılırken bulunduğu bölgeye dair mimari özellikler de detaylı olarak eserlerde tariflenmektedir. Yapıların çoğunluğunun Kuledibi ve çevresinde yer aldığı bilgisi eserlerden elde edilmektedir (Şekil 1-2). Anlatılarda bölge, zaman zaman eski mahalle ya da Yahudi Mahallesi olarak da isimlendirilmektedir. Semtin fiziksel dokusunun tasvirlerinde apartmanların bileşen olarak yer aldığı görülmektedir. Arnavut kaldırımlı, eğri büğrü sokakların sınırlandırdığı, yakın balkonlu apartmanların dokuyu oluşturduğu vurgulanmaktadır.

Şekil:1 Eserlerde yer alan gerçek mekanların konumları (Yazar tarafından oluşturulmuştur)

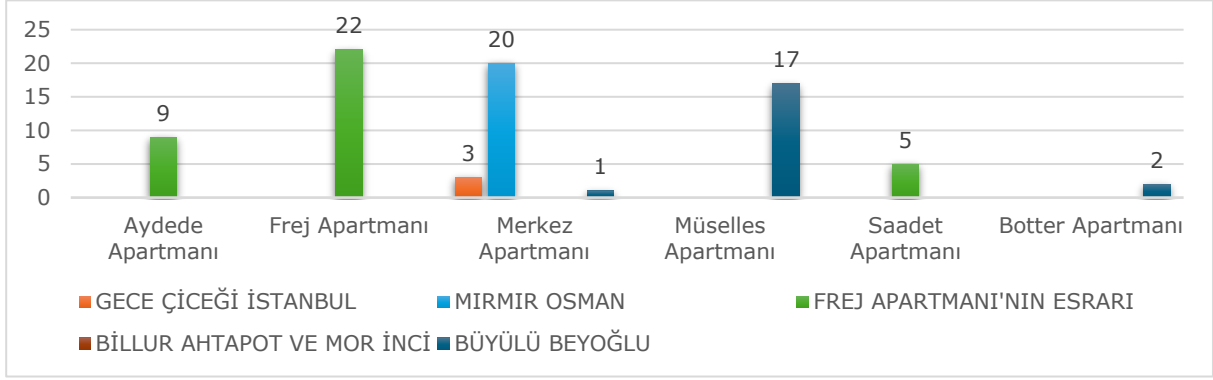
Şekil:2 Eski Mahalle-Kuledibi'nin konut dokusu (Yazar tarafından oluşturulmuştur)

Kitapların bir diğer ortak özelliği ise, olay örgüsünün eski bir İstanbul apartmanında yaşayan gayrimüslim bir kadının evinde başlamasıdır (Tablo 2). Bir diğer ortak özellik de mekan-insan etkileşimi bağlamında düşünüldüğünde apartman dairelerinin kütle tektoniğinden nesne ölçeğine kadar kullanıcıyı temsil etmesidir. Metinlerden anlaşıldığı üzere benzer yaşam pratiklerinden gelen insanların yaşam alanları da benzerlik taşımaktadır. Tüm gayrimüslim kadın karakterlerin evlerinde; kadife perdeler, kırmızı koltuklar, gümüş şamdanlar ve ahşap oymalı masalar bulunmaktadır. Olaylar yine bu ortak mekanlarda başlamakta ve çözümler de yine bu mekanlarda olmaktadır.

Tablo:2 Kitaplardaki karakterler ve mekanları

Kitabın Adı	Ana Karakterler	Apartmanlar
Gece Çiçeği İstanbul	Madam Berta - Nazlı - Osman	Merkez Apartmanı
Frej Apartmanı'nın Esrarı	Madam Anjel - Nazlı - Osman	Frej Apartmanı Saadet Apartmanı Aydede Apartmanı
Billur Ahtapot ve Mor İnci	Madam Lidia - Osman -Nazlı	Madam Lidia'nın Evi (Eski Bir Beyoğlu Apartmanı)
Büyülü Beyoğlu	Madam Anastasia	Botter Apartmanı- Madam Anastasia'nın Yaşadığı Apartman
Mırmır Osman	Madam Lili	Merkez Apartmanı

Eserlerde yer alan mekanların metin içerisinde yer alma sıklığına göre oluşturulan grafikten anlaşılacağı üzere Frej Apartmanı eserlerde ön plana çıkan apartmanlardandır (Şekil 3). Merkez Apartmanı ise birden fazla kitapta yer alan ortak mekanlardan biridir. Frej Apartmanı ve Merkez Apartmanı'nın yazarın kişisel tarihi içerisinde de önem verdiği mekanlardan olduğu düşünülmektedir. Çocukluğunda Merkez Apartmanı'nı ve zemin katında yer alan turşucuda gazoz içmeyi çok sevdiğini, anılarını anlattığı Tozlu Altın Kafes kitabında belirtmektedir. Ayrıca Elyazması Rüya (2000) kitabı, ilk gençlik yılları ve İstanbul'un 60'lı yıllarında yaşayan genç bir kızın öyküleri üzerine kuruludur. Genç kız Merkez Apartmanı'nın altındaki turşucuda oturup, turşu kavanozlarını incelemeyi ve gazoz içmeyi çok sever. Eray'ın çocuk kitaplarında da ana kahramanlardan olan Nazlı'nın gündelik hayatta en çok sevdiği eylemlerden biri turşucuya gitmektir.

Şekil:3 Analiz Edilen kitaplardaki apartmanların sayısal dağılımları (Yazar tarafından oluşturulmuştur)

Frej Apartmanı

Frej Apartmanı'nın Esrarı (2018) kitabında ön plana çıkan tarihi gerçek mekânlardan biri olan Frej Apartmanı, 1905 yılında Selim Hanna Frej tarafından mimar Konstantinos Kyriakides'e yaptırılmıştır (Akıncı, 2018). Art Nouveau ve Barok üsluplarının bir arada kullanılması ile inşa edilen yapı, cephesindeki heykeller ile dikkat çekmektedir (Farajova, Kılıç, 2022). Günümüzde otel olarak kullanılan Frej Apartmanı eser içerisinde cephe karakteri, iç mekan özellikleri ve konum bilgisi ile yer almaktadır (Şekil 4).

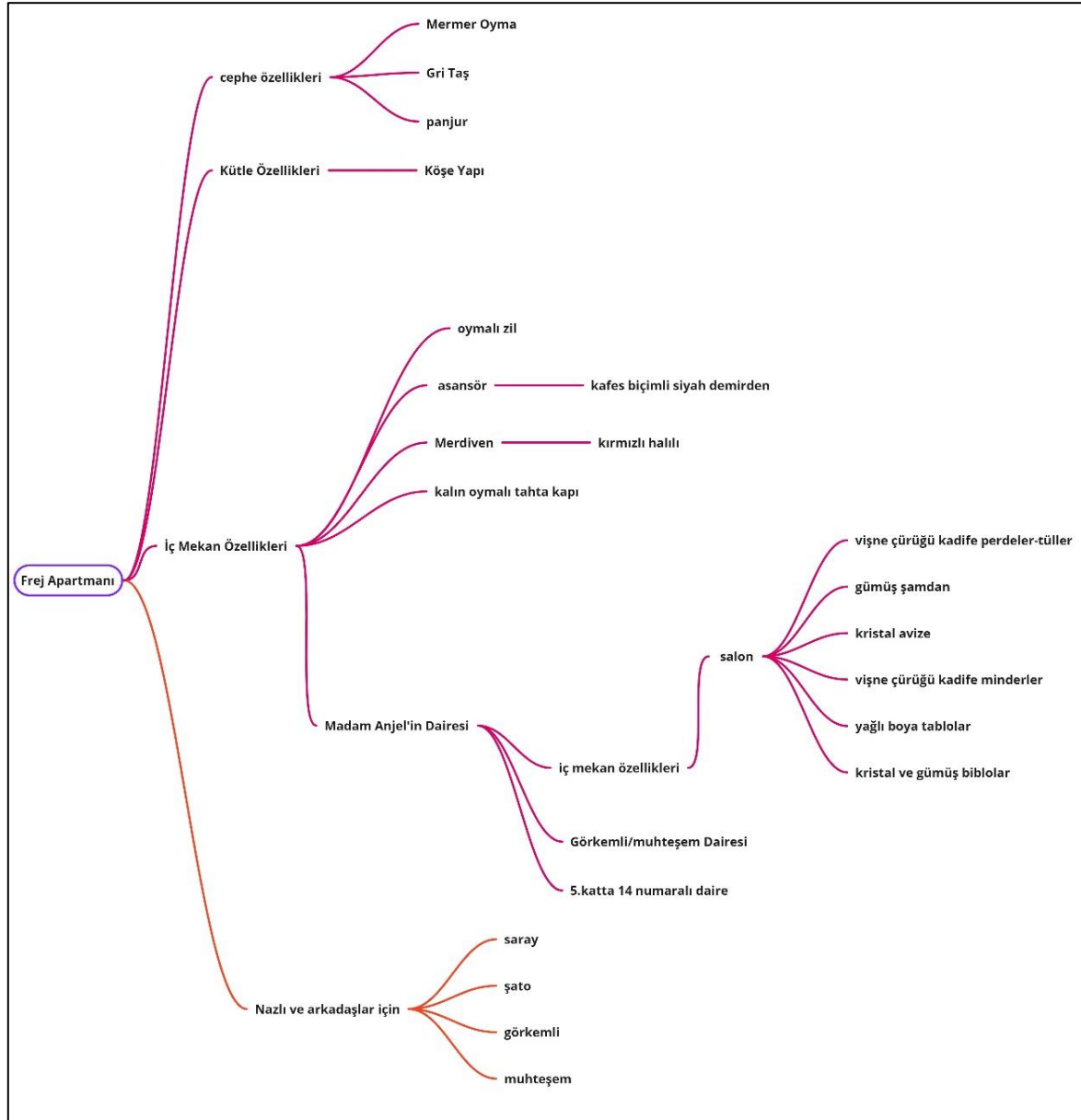

Şekil:4 Frej Apartmanı'nın gerçek hali ve eserde görselleştiren cephesi (URL 1 ve Eray,2018)

Binanın gerçek sahiplerinden olan ve aynı zamanda bir süre bu apartmanda yaşayan Madam Anjel de romanda yer almaktadır. Frej Apartmanı; tango geceleri düzenleyen, özel davetler veren, kültür ve sanatı paylaşan/üreten kentin entelektüel insanların imgesi konumundadır. Eserde, Madam Anjel'in dairesi ve apartman; gösterişli, muhteşem, görkemli gibi sıfatlarla tariflenmektedir. "Karşıda, Maliye Şubesi'nin az aşağısında, Kuledibi'ne doğru inen sokağın köşesinde görkemli Frej Apartmanı vardı. Üstü mermer oymalı gri taştan yapılmış muhteşem bir yapıydı bu... Yolu koşarak geçip, karşımda sihirli saray gibi yükselen Frej Apartmanı'ndan içeri girdim... Frej Apartmanı karşımdaydı. Ne

kadar büyük ne kadar görkemliydi. Eski bir şatoyu anımsatıyordu” (s.13-91-97) ifadeleri yer alır.

Eserde, Madam Anjel’in 5. katta 14 numaralı dairede yaşadığı ve evinin salonuna dair obje ölçeğinde detaylara yer verilmektedir. Roman kahramanları için Madam Anjel ve evi hayranlık duygusu ile ilişkilidir. Madam Anjel ve evine dair detaylar eserde, *“Bir kafes biçimindeki siyah demirden asansörle yavaş yavaş beşinci kata çıktık. Asansörün öteki tarafındaki kapısını açıp, 14 numaranın önüne geldik. Çok heyecanlıydık. İçeriden müzik sesleri geliyordu. Osman kocaman oymalı kapının zilini çaldı... Karşımızda eşsiz güzellikte, çok görkemli bir salon uzanıyordu. Her taraf vişneçürüğü kadife perdeler, tüller ve gümüş şamdanlarda yanan mumlarla kaplıydı. Tepedeki pırıl pırıl parlayan kristal avizenin büyüklüğü ve zenginliği şaşırtmıştı beni.”* cümleleri ile ifade edilir (Eray, 2018, s. 18), (Şekil 5). Benzer bir hayranlık Madam Anjel için de vardır, Madam’a karşı duyulan hayranlık eserde, *“Şık hanımlar ve beyler birbiriyle konuşuyor, uşak içki kadehleriyle dolu bir tepsi dolaştırıyordu... Büyülenmiş gibi bu değişik insanlara, Madam Anjel’e, daha önce benzerini görmediğimiz bu dünyaya ilgi ve hayranlıkla bakıyorduk”* şeklinde anlatılır (s.18-19).

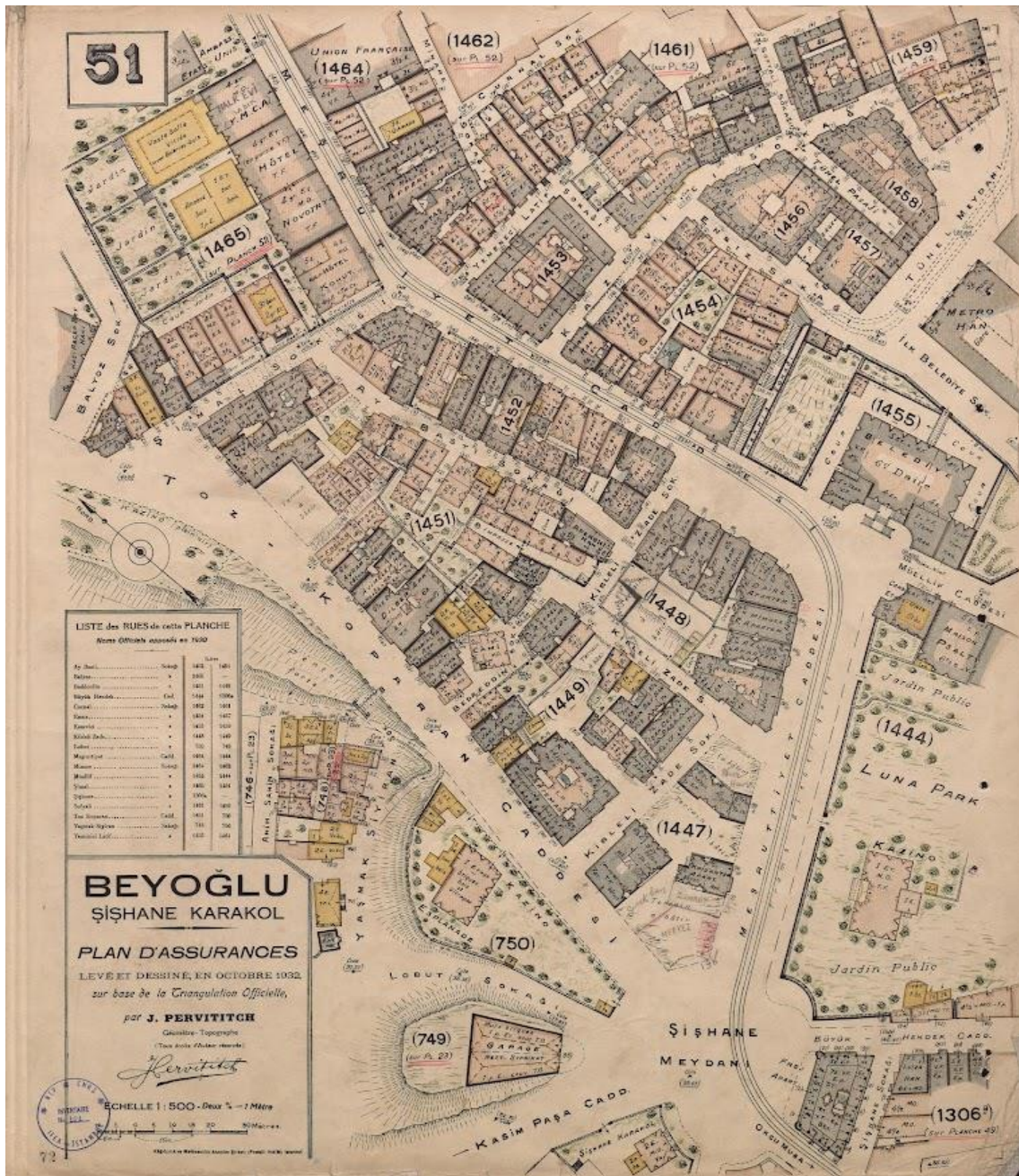

Şekil:5 Frej Apartmanı'nın mekansal analizi (Yazar tarafından oluşturulmuştur)

Frej Apartmanı ve Madam Anjel Eray'ın yetişkinler için kaleme aldığı eserlerde de karşımıza çıkmaktadır. "Kuş Kafesinde Tenor" (1985), kitabında *Madam Anjel* başlıklı öyküsünde Anjel'in intihara giden sürecini anlatır. Kalbinde "Kadın Taşıyan Erkekler Birahanesi" (2011) kitabında da tüm görkemi ve güzelliği ile hayran olunan kadının intihara giden sürecini ve Frej Apartmanı'nın akıbetini çocuğun gözünden tasvir edilir.

Merkez Apartmanı

Frej Apartmanı'ndan sonra niceliksel olarak en çok eserlerde yer alan yapıdır. 1922-1945 yılları arasında Jacques Pervititch tarafından İstanbul, geçirdiği yangınlar nedeni ile dönem dönem haritalandırılmıştır (URL 3). Bu haritalamalardan 1932 tarihli paftada yer alan bilgiler doğrultusunda Merkez Apartmanı'nın bu dönemde inşa edildiği bilgisine ulaşılmıştır (Şekil 6). Şişhane Meydanı'nda Frej Apartmanı'nın karşısında yer alan yapı, Apostotolos Pistikas tarafından inşa edilmiştir. Yapı bugün otel olarak kullanılmasına karşın mimarının imzası kapı girişinde yer almaktadır (URL 4), (Şekil 7).

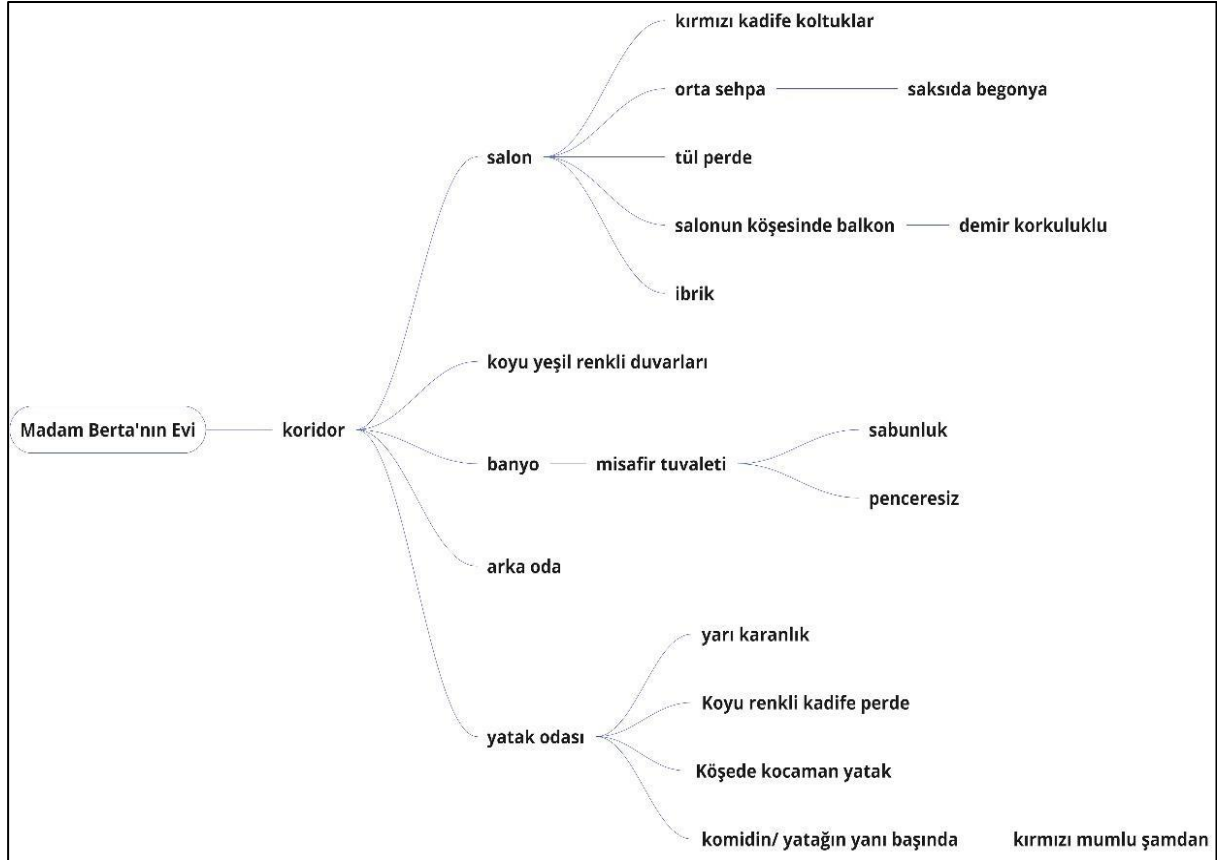
Şekil:6 Jacques Pervititch 1932 tarihli Şişhane Meydanı haritası (URL 2)

Şekil:7 Merkez Apartmanı günümüz görüntüsü (URL 4)

Eser zamansal olarak günümüz İstanbul'unu tariflemesine rağmen, Merkez Apartmanı ve zemin katında yer alan turşucu 1960'ların İstanbul'unun yaşam pratiklerindedir (Eray, 2018). Eserlerde Merkez Apartmanı hem roman kahramanlarının yaşadığı yer hem de Nazlı için arkadaşları ile buluşup gazoz içtikleri bir mekandır. Zaman zaman Frej Apartmanı'nı seyrederek, Madam Anjel ve dostlarının toplantılarını izlerler.

"Gece Çiçeği İstanbul" (2018) kitabında Madam Berta'nın yaşadığı Merkez Apartmanı, Nazlı için büyüdüğüde yaşamak istediği, manzarasına hayran olduğu bir yapı olarak eserde yer alır. Eserdeki bilgilerden Kuledibi çevresinde yer alan ve Haliç manzarasına sahip, tarihi bir yapı olduğu anlaşılmaktadır. Yapıya dair anlatımlarda İstanbul'un kent silüetine dair detaylar da yer alır. Anlatılarda Nazlı'nın Merkez Apartmanı'na ve İstanbul'a olan hayranlığı "Ne güzel bir yapıydı bu, çok eskiydi, orta katından bile, bir yandan bütün Haliç, karşıda Sarayburnu ve minareleri ile şehri süsleyen camiler görünüyordu. İşte tam burada İstanbul avcumun içinde diye düşünürdüm, ne zaman turşucu dükkânına girsem... İstanbul bir kez daha önümüze bütün güzelliğiyle, işlemeli örtü gibi serilmişti. Bu örtünün üstünde köprüler, Haliç tarafında yüzyıllık mezar taşları, eski mahalleler, kuleler ve camiler özenle işlenmişti... Turşucu dükkânının bulunduğu kösedeki Merkez Apartmanı bence dünyanın en güzel manzaralı evlerinden biriydi. Büyüyünce orada oturmak istiyordum. İstanbul'un önümde öylece köprüleri, camileri, sarayları, denizi, vapurları ve servileriyle bir şal gibi uzanmasını istiyordum." cümleleri ile ifade edilir (s.91-118-126). Merkez Apartmanı'nda yaşayan Madam Berta'nın dairesi ise diğer kitaplardaki gayrimüslim karakterlerin evlerine benzer özellikler taşımaktadır (Şekil 8). Nazlı Madam'ın evine olan beğenisini, "İçinde bulunduğum, zevkli döşenmiş salona bir göz attım." cümlesi ile anlatır (Eray, 2018, s.118).

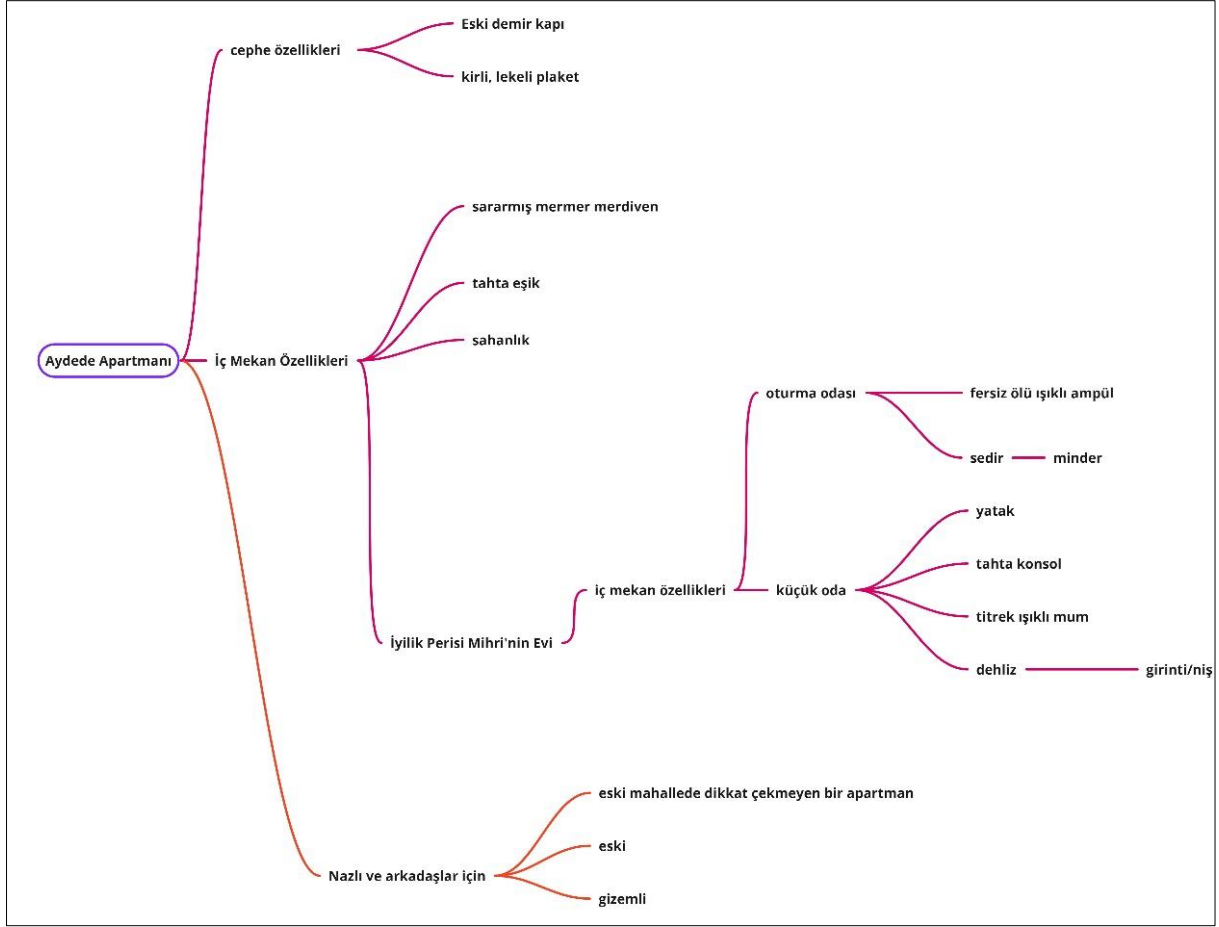

Şekil:8 Madam Berta'nın evinin mekânsal analizi (Yazar tarafından oluşturulmuştur)

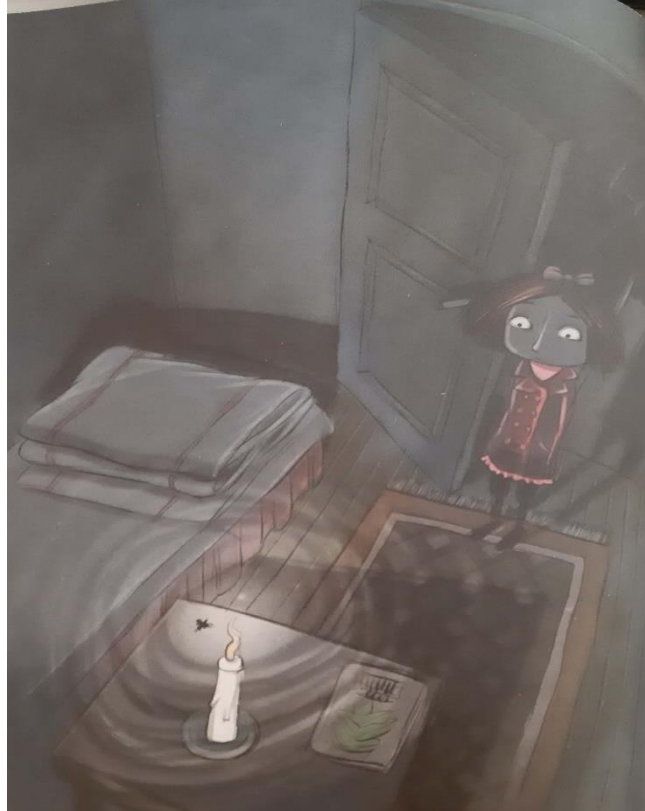
Aydede Apartmanı

"Frej Apartmanı'nın Esrarı" (2018) kitabında Aydede Apartmanı karşımıza çıkmaktadır. Kuledibi'nin konut dokusunda yer alan ve eski bir apartman olduğu bilgisi tasvirlerden elde edilmiştir. Frej Apartmanı Nazlı için hayranlık uyandıran bir yapı iken, Aydede Apartmanı eski, korkutucu ve gizemli bir yapıdır. Her iki binada da fantastik olaylar gerçekleşir. Eserde yer alan anlatımlardan Aydede Apartmanı'nın Kuledibi'nde olduğu bilgisi, cephe ve iç mekân özelliklerine dair veriler elde edilebilmektedir (Şekil 9).

Aydede Apartmanı'nın Kuledibi'nin eski apartmanlarından biri olduğu, "Sararmış eski bir apartmanın mermer merdivenlerine oturup kitabı karıştırmaya başladım... Eski demir kapının üstündeki zamanla kirlenmiş ve aşınmış, lekeli bir siyah plaketin üstünde Aydede Apartmanı yazıyordu. Ne tuhaf şey. Bu mahallenin çocuğuyum, daha önce hiç dikkat etmemiştim bu apartmana." cümlelerinden anlaşılır (s.41-48). Ayrıca Nazlı apartmanı, "Aydede Apartmanı gece daha değişik görünüyordu. Gizemli bir havası vardı" ifadesi ile merak uyandırıcı bulur (s.67). Apartman sakinlerinden olan Bayan İyilik Perisi Mihri ile tanışan Nazlı arkadaşı Osman'ı kurtarmak için periden yardım ister. Bunun üzerine perinin evine giden Nazlı evi, "Çok eski bir evdi burası. Fersiz bir ampul, sedirli oturma odasını aydınlatıyordu. Sedirlerin üstündeki minderler yorgun bana bakıyordu. Tepedeki ölü ampulün ışığı titredi... Bir köşede örtüsü açılmış ufak bir yatak vardı. Başucundaki tahta konsolun üstünde bir mum titreyerek yanıyor, etrafa oynayan gölgeler saçıyordu." cümleleri ile okuyucuya anlatır (s. 69-70). Bayan Mihri'nin eski ve gizemli evine dair yazılı anlatımların yanı sıra görsellerde yer alır (Şekil 10).

Şekil:9 Aydede Apartmanı mekansal analizi (Yazar tarafından oluşturulmuştur)

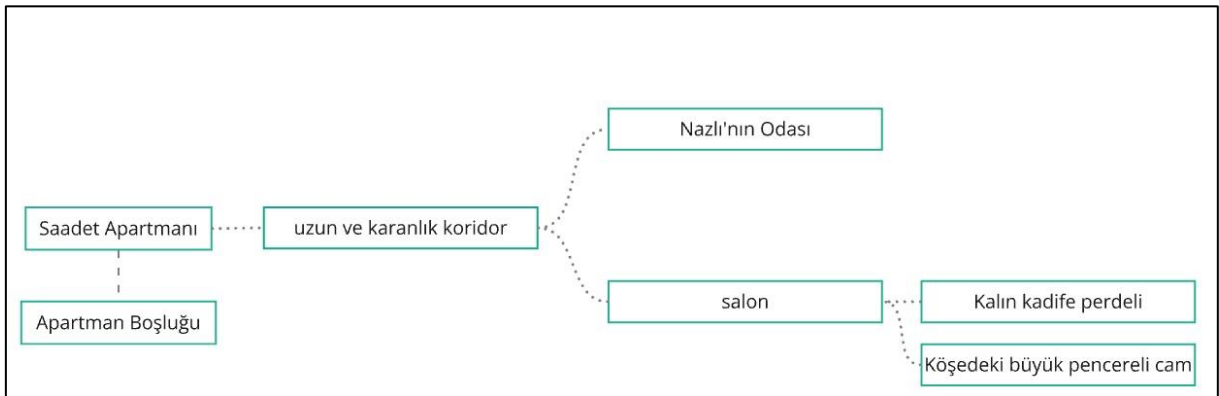

Şekil:10 Bayan İyilik Perisi Mihri'nin Evi (Eray, 2018, s. 68)

Aydede Apartmanı'nda Nazlı'nın perinin büyülü odasında bir gece geçirmesi gerekir. Burada Nazlı kaldığı odadaki gizli bir geçitten bir dehlize girer ve ölüm, hayalet gibi korkularıyla yüzleşir.

Saadet Apartmanı

Frej Apartmanı'nın Esrarı kitabında yer alır. Yazar kendi çocukluğunu okuyucu ile paylaşırken Saadet Apartmanı'ndaki çocukluk anılarını mekânsal tasvirlerle detaylandırır. Bu anlatımlarda Saadet Apartmanı'nın Şişhane Yokuşu'nda olduğundan, apartmanın zemin katında Sarandi Yoğurtçusu'nun bulunduğundan, evlerinin karanlık koridorundan bahseder (Şekil 11). Otobiyografi kitabı olarak yayınladığı Tozlu Altın Kafes: Yaşamımdan Anılar (2011) ve Bir Rüya Gibi Sevdim Seni: Yaşamımdan Anılar 2 (2013) kitaplarında da bahsettiği gibi Saadet Apartmanı'ndaki zamanlarını yeni doğmuş kardeşi ile birlikte sıcak, sevgi dolu ve samimi olarak ifade eder. Saadet Apartmanı bugün varlığını sürdürebilen apartmanlardandır (Şekil 12).

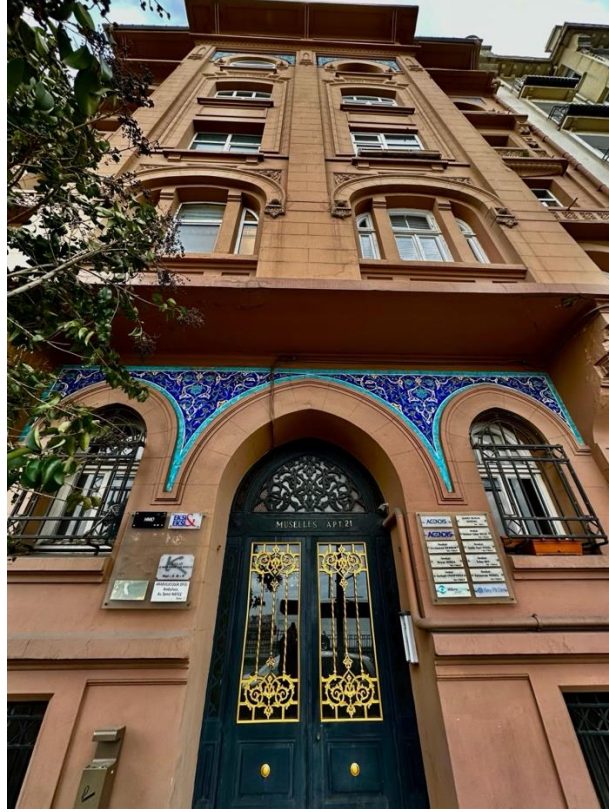
Şekil:11 Saadet Apartmanı mekansal analizi (Yazar tarafından oluşturulmuştur)

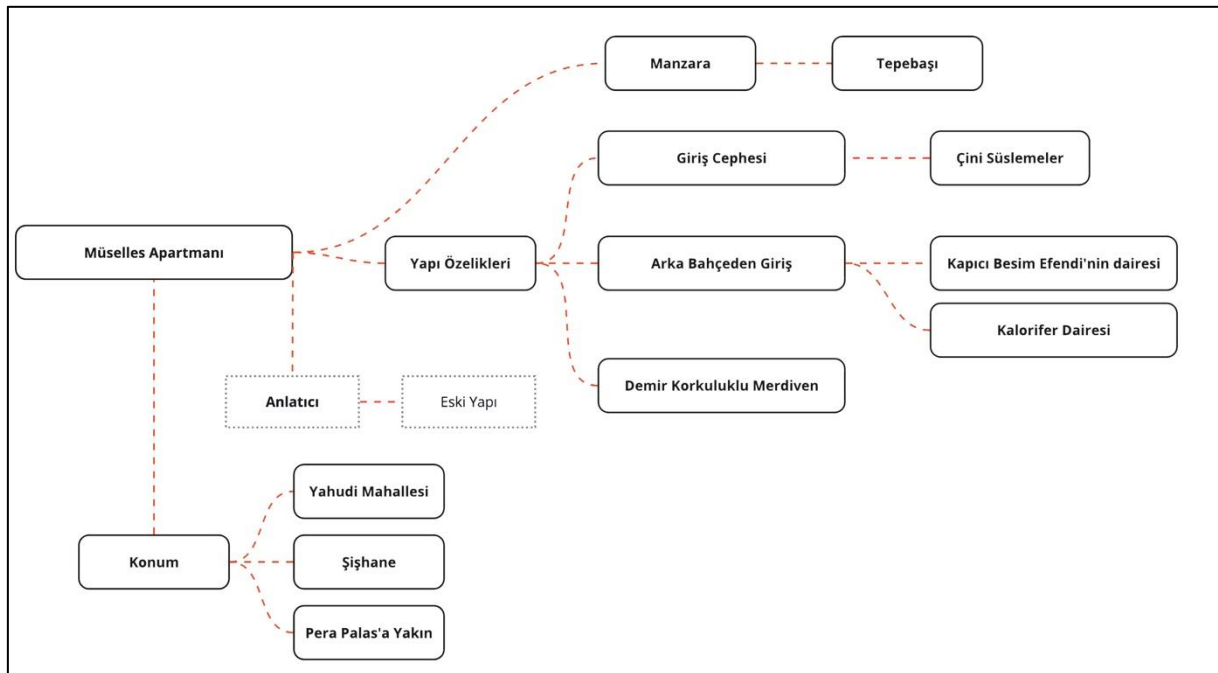
Şekil:12 Saadet Apartmanı Cephe Görünümü (URL 5)

Müselles Apartmanı

Nesim Sisa tarafından 1930 yılında inşa edilen yapı, Büyülü Beyoğlu kitabında karşımıza çıkmaktadır (URL 6). Yapının cephe özelliğinin bir parçası olan çinilerine vurgu yapılmaktadır (Şekil 13). Eser içerisinde Müselles Apartmanı'nın merdivenleri, bodrum katındaki kapıcı dairesi vurgulanan mekanlardır. Ayrıca Müselles Apartmanı fantastik olayların yaşandığı olay mekanı olarak da yer alır (Şekil 14).

Şekil:13 Müselles Apartmanı giriş cephesi (URL 6)

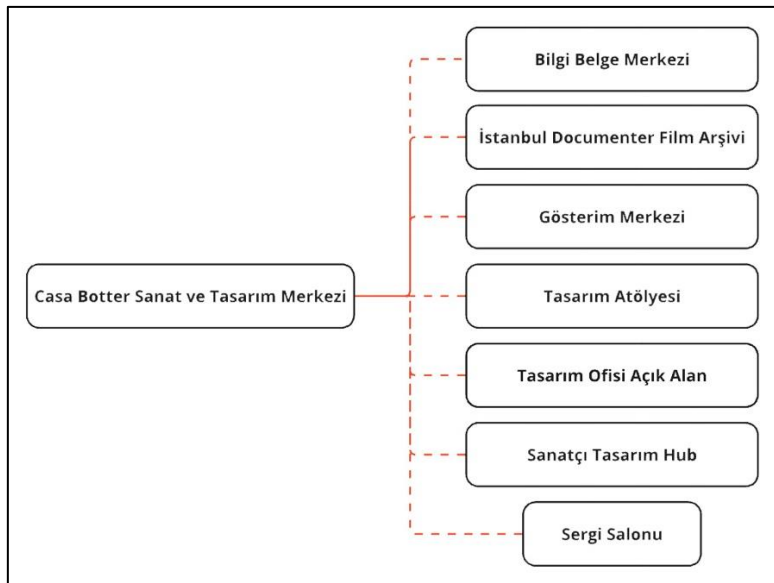
Şekil 14: Müselles Apartmanı mekansal analizi (Yazar tarafından oluşturulmuştur)

Botter Apartmanı

Büyülü Beyoğlu kitabında yer alan yapı, 1900 yılında mimar d'Aronco tarafından II. Abdülhamit'in terzisi Jean Botter için inşa edilmiştir (Farajova ve Kılıç, 2022). Zemin katında modaevi bulunan yapı döneminin ilk Modaevi olma özelliğini taşımaktadır. Botter Apartmanı bilinen İstanbul'un ilk Art Nouveau üslup ile inşa edilen yapısıdır. Zemin katında modaevi, üst katında atölye, diğer beş katında aile sakinlerinin yaşadığı apartmanın üst katında terası vardır (URL 7) (Şekil 15). 2021 yılına kadar metruk ve atıl halde kalan yapı 2023 yılı itibari ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin yaptığı restorasyon çalışmaları sonucunda Casa Botter Sanat ve Tasarım Merkezi olarak yeniden kullanıma açılmıştır (Şekil 16).

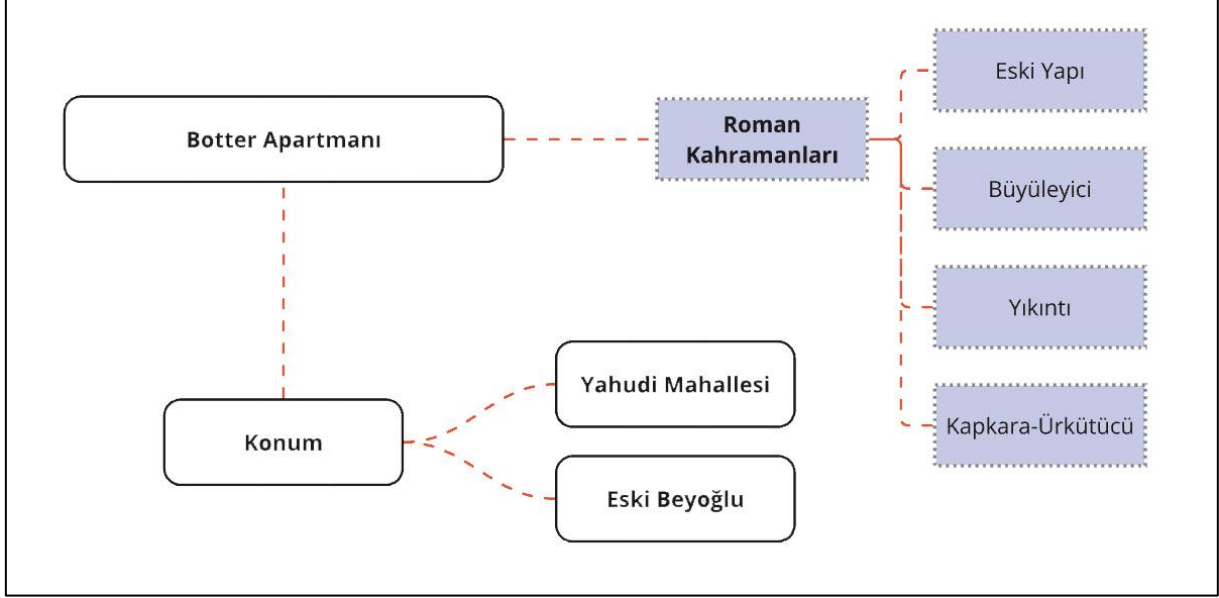

Şekil 15: Casa Botter Sanat ve Tasarım Merkezi (URL 8)

Şekil 16: Casa Botter Sanat ve Tasarım Merkezi (Yazar tarafından oluşturulmuştur)

Büyülü Beyoğlu kitabının yayınlandığı dönemde metruk bir yapı olması nedeni ile eser içerisinde iki farklı Botter Apartmanı vardır. Biri gerçek zamanla paralel ilerleyen anlatılarda roman kahramanları için korkutucu ve tekinsiz olarak ifade edilen Botter Apartmanı, olay akışı ile birlikte canlı, hayat dolu günlerinin anlatılması sonucunda roman kahramanları için heyecan ve merak uyandırıcı bir unsura evrilmiştir (Şekil 17).

Şekil 17: Botter Apartmanı mekansal analizi (Yazar tarafından oluşturulmuştur)

SONUÇ

Edebiyat ve çocuk-mekan çalışmalarına yeni bir bakış açısı kazandırmak amacı ile yapılan bu çalışmada içerik analizi yöntemi ile Nazlı Eray'ın belirlenen çocuk kitapları irdelenmiştir. Çocukların geleceğin vatandaşı olacağı düşünüldüğünde kentin kültürel değerlerini, yaşamını, gündelik alışkanlıklarının aktarımında çocuk edebiyatının işlevselliği sorgulanmıştır. Bu bağlamda eserler; sadece mekanlar ve kent için önemi bağlamında incelenmemiş olup; mekan insan etkileşiminde mekanın kullanıcı için anlamı ve değişimi de sorgulanmıştır.

Kentin sivil mimari örneklerinden olan apartmanlar üzerinden yazarın kişisel tarihine, Kuledibi ve çevresinin kullanım alışkanlıklarına, fiziksel çevre verilerine ulaşılmıştır. Her ne kadar 2010'lu yıllarda kaleme alınan eserler olmalarına karşın yazınlarda başka bir İstanbul yer almaktadır. Eray'ın çocukluk zamanlarına referans veren eserler irdelendiğinde bugünün çocuğu için otel ya da metruk yapı olan birçok apartmanın aslında ardında sakladığı hikayesi, didaktik baskın bir anlatım ile değil, merak uyandıran, keşfetmeyi destekleyen bir üslupla ifade edilmiştir.

Eserlerde kentin yaşadığı değişimler, gerçekliğinden uzaklaşması; zamanda, mekanda ya da bedende yapılan sıçramalar, bozulmalar ile çocuklara ifade edilmektedir. Bazen roman kahramanlarının başlarına gelen olaylarla, bazen ise anlatıcının okuyucuya seslendiği bölümlerde farklı bir İstanbul anlatımı karşımıza çıkmaktadır. Büyülü Beyoğlu kitabının bu bağlamda öne çıkan eserlerden biri olduğu tespit edilmiştir. Madam Anastasia'nın gençlik hatıralarını yeniden canlandırmak için yaptığı büyüleri konu edinen eserde; İstiklal Caddesi'nin mezecileri, pastaneleri, ayakkabıcıları, terzileri ve insanları ile başka bir gerçekliği olduğu okuyucuya aktarılmaktadır. Bu aktarımlar yapılırken de çocuklar hikayesini bilmedikleri yapıların tarihi, kullanım alışkanlıkları üzerine bilgiler elde edebilmektedir. Frej Apartmanı'nın Esrarı kitabı ile de bugün otel olarak kullanılan yapının gerçek kullanıcılarını da roman kahramanı yaparak başka bir yaşantıyı çocuklara aktarmaktadır. Frej Apartmanı'nın yaşadığı değişimi benzer biçimde yaşayan Merkez Apartmanı'nın hikayesi Mırmır Osman ve Gece Çiçeği İstanbul kitapları ile aktarılmaktadır. Aynı zamanda evlerin çocuğun mekan algısının kurulumda önemli bir role sahip olduğu

düşünüldüğünde bu mekanların aktarım biçimleri de önem kazanmaya başlamaktadır. Eray eserlerinde kullanıcının mekanı (temsili) bağlamında kütle tektoniğinden nesne ölçeğine kadar inen detayları ile okuyucuya farklı mekan deneyimleri sunmaktadır. Ayrıca mekan insan etkileşimi bağlamında da çocuğun ilk karşılaşma, sosyalleşme mekanlarından olan merdiven boşlukları, sahanlıklar, apartman girişleri de eserlerde kendine yer bulmaktadır. Merkez Apartmanı'nın kırmızı kadife örtülerle kaplı merdivenleri çocukların bekleme, buluşma mekanlarına dönüşmektedir. Ayrıca yine apartman girişlerindeki nişler çocuklar için oyun, kitap okuma ya da dinlenme mekanları olarak anlatılmıştır. Aydede Apartmanı'nın mermer merdivenlerden oluşan giriş alanı Nazlı için hem sokakta arkadaşları ile temas etmesine hem de kendi kişisel alanı olarak okuma mekanına dönüşebilmektedir.

Çalışma ile tartışmaya açmak istenilen konu, mekân edebiyat çalışmalarında çocuk edebiyatının potansiyellerini sorgulamaktır. Nazlı Eray'ın çocuk kitapları üzerinden yapılan sorgulamalarda çocuk edebiyatının özelleşen anlatım dilinin, ifade tekniklerinin ve çocuksu bakış açısının mimarlık alan yazınında veri kaynağına dönüşebilme olanakları araştırılmıştır.

KAYNAKLAR

- Akıncı, T. (2018). *Beyoğlu Yapılar, Mekanlar, İnsanlar*. Remzi Kitapevi: İstanbul.
- Bilgin, N. (2014). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi: Teknikler Ve Örnekler Çalışmalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi
- Eray, N. (1985). *Kuş Kafesinde Tenor*. İstanbul: Can Yayınları.
- Eray, N. (1990). *Deniz Kenarında Pazartesi*. İstanbul; Can Yayınları.
- Eray, N. (2000). *Elyazması Rüyalar*. İstanbul: Can Yayınları.
- Eray, N. (2001). *Aşk Gıyinen Adam*. İstanbul; Can Yayınları.
- Eray, N. (2011). *Kalbende Kadın Taşıyan Erkekler Birahanesi*. İstanbul: Postiga Yayınları.
- Eray, N. (2011). *Tozlu Altın Kafes: Yaşamımdan Anılar*. Doğan Kitap: İstanbul.
- Eray, N. (2013). *Bir Rüya Gibi Sevdim Seni: Yaşamımdan Anılar 2*. Doğan Kitap: İstanbul.
- Eray, N. (2014). Şişhane Yokuşu'ndan İf Şatosu'na büyümlü bir yolculuk. *Keçi İnadına Edebiyat Dergisi*. 2 s.6-8.
- Eray, N. (2018). *Frej Apartmanı'nın Esrarı*. İstanbul: Everest Yayınları
- Eray, N. (2019). *Gece Çiçeği İstanbul*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Farajova, T. ve Kılıç, S. (2022). İstanbul Apartmanları: Hikayeleri ve anıları ile Beyoğlu. Fabrika Yayıncılık: İstanbul.
- Gökçe, O. (2006). *İçerik Analizi: Kuramsal ve Pratik Bilgiler*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Sever, S. (2013). *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü* (2.Baskı) İzmir: Tudem Yayınları.
- Şirin, M, R. (2016). *Çocuk, Çocukluk ve Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Kapı Yayıncılık.
- Ural, S. (2004). Nazlı Eray. *Çoluk Çocuk*. 35. 36-38.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

İnternet Kaynakları

- URL 1:** Frej Apartmanı (bt) <https://kulturenvanteri.com/yer/frej-apartmani/#16/41.027419/28.971807>(Erişim Tarihi 10 Nisan 2022).
- URL 2:** Burada İstanbul Var (16 Haziran 2017). <https://www.istanbulium.net/2017/06/eski-istanbul-haritalari.html> (Erişim Tarihi 5 Eylül 2024).
- URL 3:** Sabancıoğlu, M. (2018). Müsemma Sabancıoğlu ile Pervititch Haritaları ve İstanbul. <https://www.youtube.com/watch?v=XIXZ2ThHsQI> (Erişim Tarihi 5 Eylül 2024).
- URL 4:** Örnek, N. (2024). Merkez Apartmanı (Daru Sultans Hotel). <https://www.herumutortakarar.com/merkez-apartmani-daru-sultan-hotels-galata/> (Erişim Tarihi 5 Eylül 2024).
- URL 5:** Kültür Envanteri (2021), Saadet Apartmanı. <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/saadet-apartmani-gumussuyu/#17.1/41.035786/28.988586> (Erişim Tarihi 10 Nisan 2022).

- URL 6:** Örnek, N. (2024b). Müselles Apartmanı.
<https://www.herumutortakarar.com/muelles-apartmani-muelles-han/> (Erişim Tarihi 5 Eylül 2024).
- URL 7:** İBB Atatürk Kitaplığı (bt). Casa Botter.
<https://ataturkitapligi.ibb.gov.tr/tr/Kitaplik/Muzelerimiz/Casa-Botter-/28> (Erişim Tarihi 5 Eylül 2024).
- URL 8:** Cansız, U. (2024). Casa Botter Sanat ve Tasarım Merkezi.
<https://www.arkitera.com/proje/casa-botter-sanat-ve-tasarim-merkezi/> (Erişim Tarihi 5 Eylül 2024).